

Spravodlivé Slovensko

Programový dokument (2010)

Kvalita právnych predpisov, úroveň vymožitelnosti práva, spôsob fungovania úradov a súdov ovplyvňujú život každého človeka. Súčasná situácia v justícii, nízka úroveň vymožitelnosti práva, stav korupcie a klientelizmu ako aj spôsob a metódy vládnutia vytvorili na Slovensku atmosféru všeobecnej nedôvery voči štátnym inštitúciám, súdom a sudcom ale aj politikom.

Dôvera je základom vzťahu občana k štátnym inštitúciám, aj súdom. Štát, pretože je štátom, má všetky možnosti ako získať a udržať dôveru vlastných občanov. Pretože štát vytvára prostredie, v ktorom sa ľudia môžu (alebo nemôžu) domôcť svojich práv.

Obnovenie dôvery v spravodlivosť, v štát a jeho inštitúcie vyžaduje zmenu vo faktickom fungovaní štátnych inštitúcií ale aj zmenu toho, čo nazývame politická kultúra, t.j. zmenu správania sa reprezentantov štátnych inštitúcií a politikov. Aby sa ľudia mohli spravodlivosti fakticky a v primeranom čase domôcť, ale aby aj cítili, že to takto môže fungovať a funguje.

Rozhodujúcou úlohou štátu je nastaviť jasné pravidlá a zúžiť priestor pre korupciu. Štát sám sa musí otvoriť verejnej a občianskej kontrole. Preto chce SDKÚ-DS presadzovať otvorenosť a odbornosť v štátnych inštitúciách, a to aj v súdnictve – aby ho neovládala ani politika, ani nejaké bratstvá.

Niektoré z opatrení, ktoré navrhujeme, možno spraviť pomerne rýchlo, do 100 dní; niektoré si vyžadujú istý čas a niektoré zmenu Ústavy. Všetky však majú jeden spoločný cieľ: obnoviť dôveru ľudí v štát, v jeho inštitúcie a zmeniť aj to, čo voláme politická kultúra.

Spravodlivé súdnictvo

Cieľom návrhov SDKÚ-DS pre spravodlivé súdnictvo je zlepšenie prístupu občana k spravodlivosti bez ohľadu na jeho postavenie v spoločnosti. Inak povedané cieľom je vytvoriť predpoklady, aby sudy rozhodovali nestranné, vydávali kvalitné rozsudky, ktorým budú ľudia rozumieť, dostanú ich včas, aby sa zvýšila dôvera ľudí vo vzťahu k súdom a právnemu systému vôbec.

Motívom korupcie na súde môže byť snaha ovplyvniť výsledok alebo rýchlosť konania. Riešením je predovšetkým eliminovanie priestoru pre korupciu, čo najväčšia transparentnosť (otvorenosť) súdnictva, postupné odstránenie prietahov v súdnych konaniach, vytvorenie systému riadenia justície, ktorý zabezpečí, aby justícii nevládli ani bratstvá ani politika, tak aby najvyššie súdne inštitúcie garantovali nestrannosť a kvalitu nie len vlastného rozhodovania ale justičného systému ako celku.

Otvorenosť súdnictva ako princíp

„Otvorený“ súd a súdnictvo znamená, že chceme **transparentnosť všetkého, čo sa deje na súde a v súdnictve** (s výnimkou informácií, ktoré nemôžu byť prístupné iným osobám ako účastníkom konaní) tak, aby občan, podnikateľ a jeho advokát mali k dispozícii všetky informácie a služby, ktoré potrebujú a súčasne aby bolo na súdoch vytvorené prostredie garantujúce nestranné rozhodovanie.

Presadzujeme, aby **všetky rozhodnutia boli prístupné prostredníctvom internetu** na jednom mieste a v užívateľsky priateľskom prostredí. V súlade s modernými trendmi v zahraničí otvoríme diskusiu, či a v akej miere je nevyhnutné zverejňované rozhodnutia anonymizovať, ako je to v súčasnosti.

Trváme na **zachovaní náhodného pridelovania súdnych prípadov** jednotlivým sudcom a rozšírení tohto princípu aj na Ústavný súd SR.

Presadzujeme **elektronické záznamy** (nahrávanie) všetkých súdnych pojednávaní ako prostriedok kontroly záznamu z pojednávania.

Preto presadzujeme, aby všetko, čo občan potrebuje pre kontakt so súdom a kontrolu postupu súdu v jeho prípade bolo verejne dostupné na internete (**každý súd by mal mať svoju stránku** a na nej údaje o súde, adresy, telefónne čísla pre účastníkov konania a tretie osoby, úradné hodiny, zoznamy sudcov, rozvrhy práce súdu). Chceme umožniť, aby účastník konania a jeho advokát mohli prostredníctvom internetu sledovať aj čo sa deje v ich konkrétnom konaní na súde.

V záujme garantovania nestrannosti konania a rozhodovania kladieme dôraz na to, že sudca ani zamestnanec súdu nesmú s účastníkmi konania a ich zástupcami o prejednávanej veci komunikovať mimo riadneho konania a pojednávania, okrem prípadov, ktoré sú zákonom stanovenými výnimkami. Preto budeme presadzovať, aby akákoľvek **komunikácia medzi sudcom a účastníkom mimo konania** a pojednávania musel sudca zaznamenať v spise. Porušenie tejto povinnosti by malo byť disciplinárne sankcionované.

Zriadenie kancelárií prvého kontaktu na súdoch – Informačných centier, sa v už minulosti osvedčilo. Navrhujeme ich zriadenie na každom súde, s cieľom uľahčiť komunikáciu občanov so súdom bez nutnosti komunikovať priamo so sudcom.

Zriadime na súdoch linku a osobitné **schránky na hlásenie korupcie na súdoch**.

Podporujeme vytváranie podmienok na to, aby sa verejnosť vo väčšej miere mohla podieľať na občianskej kontrole súdov, napr. svojou účasťou na pojednávaniach. Preto podporujeme **občiansky monitoring súdov**.

Otvorenosť ako rozhodujúci princíp aj v riadení justície

Presadzujeme, aby aj neprávnicki, **všeobecne uznávané authority** mohli byť **členmi Súdnej rady**. Presadzujeme tiež oddelenie Súdnej rady od Najvyššieho súdu, t. j. aby predseda Najvyššieho súdu nebol súčasne predsedom Súdnej rady. Členmi Súdnej rady by nemali byť predstavitelia správy súdov, t.j. predsedovia a podpredsedovia súdov. Členovia súdnej rady volení sudcami by mali byť podľa regionálneho princípu, za obvod každého krajského súdu po jednom sudcovi a jeden člen volení sudcami Najvyššieho súdu.

Otvoríme diskusiu na tému, či výkonná moc má menovať členov Súdnej rady a navrhujeme, aby členovia súdnej rady boli volení na rôzne funkčné obdobia, aby súdna rada nemohla byť ovládaná jednou skupinou sudcov alebo politických nominantov. Budeme tiež presadzovať, aby návrhy na členov Súdnej rady museli byť vopred zverejnené, aby sa vytvoril priestor na verejnú diskusiu o jednotlivých kandidátoch.

Upravíme **konflikt záujmov sudcu**, aby nebolo možné bez akejkoľvek lehoty striedať sudcovskú funkciu s funkciou výkonnej moci.

Zmeníme pravidlá tvorby disciplinárnych senátov tak, aby disciplinárne konania nemohli slúžiť na odstraňovanie nepohodlných sudcov ale spravodlivé posudzovanie konania sudcov podľa rovnakého metra. Presadzujeme, aby aj **disciplinárne senáty boli otvorené občianskej kontrole**. Morálku a charakter osobnosti sudcu považujeme za rovnako dôležitú ako odbornosť a schopnosť rozhodovania. Sme presvedčení, že túto stránku osobnosti sudcu môže dobre posúdiť aj človek bez akýchkoľvek väzieb na justičné prostredie.

Preto chceme iniciovať aj vytvorenie **Etickej komisie pre súdnictvo**, ktorá by mala byť zložená zo zástupcov sudcov a odbornej aj laickej verejnosti. Jej úlohou bude ešte pred začatím disciplinárneho konania, ktoré má byť vedené voči sudcovi za porušenie pravidiel sudcovskej etiky, vopred so sudcom prejednať vytýkané porušenie sudcovskej etiky a zaujať k nemu verejne stanovisko. Naším cieľom je, aby sa odborná aj laická verejnosť spolupodieľali na výklade pravidiel sudcovskej etiky, tak aby nastavená latka bola prijateľná pre verejnosť a známa pre sudcov.

Vnútornú korupciu považujeme za vážny problém súčasnej justície. Transparentné, verejne vopred známe pravidlá prerozdeľovania prostriedkov a miest sudcov, vyšších súdnych úradníkov a administratívnych pracovníkov spolu s transparentnými výberovými konaniami na obsadzovanie týchto miest presadzujeme ako metódu na obmedzenie možnosti vynucovania lojality voči ministrovi a predsedovi Súdnej rady a rodinkárstva v personálnej politike súdnictva.

Čo najkvalitnejší právnici do talárov

Sme presvedčení, že je potrebné pripraviť **nové pravidlá a kritériá pre výberové konania** na sudcov (vrátane prípravy na povolanie), základné kritériá navrhujeme upraviť v zákone. Presadzujeme otvorené výberové konania, pre každého právnika, ktorý spĺňa zákonom stanovené podmienky. Navrhujeme, aby kritérium bezúhonnosti kandidáta na sudcu nebolo obmedzené len na netreťnosť. Aj výberové konanie navrhujeme otvoriť pre občiansku kontrolu, meno každého kandidáta na sudcu by malo byť pred vymenovaním sudcu zverejnené, aby sa umožnila verejná diskusia o morálnej bezúhonnosti sudcu.

Budeme presadzovať viackolové výberové konania. V časti skúmania odbornej kvalifikácie uchádzačov o funkciu v súdnictve budú anonymné. Uchádzači musia tiež prejsť anonymným psychologickým testom. Výberové komisie navrhujeme otvoriť pre ľudí z mimojudičného prostredia, prípadne zo zahraničia. Budeme presadzovať vyňatie výberových konaní mimo justičného prostredia, minimálne však zo súdov.

Sudca sa musí stále vzdelávať, účasť na vzdelávaní by sa mala prejavovať v hodnotení sudcu. Vzdelávací systém založený na Justičnej akadémii navrhujeme otvoriť pre konkurenciu tak, aby sudca mal právo zvoliť si aj iný vzdelávací projekt.

Presadzujeme, aby sudca musel podliehať **komplexnému hodnoteniu svojej práce** (vrátane priebežného). Osobnosť sudcu musí garantovať nielen odbornosť ale aj morálku a to sa musí prejavovať aj v metóde hodnotenia. Sme presvedčení, že sudcov nemusia hodnotiť len kolegovia. Pozitívne hodnotenie by malo byť predpokladom jeho kariérneho rastu. Negatívne hodnotenie by sa malo prejavovať negatívne, hodnotenie pod zákonom stanovenú hranicu by malo znamenať zníženie platových náležitostí, a to až do doby dosiahnutia pozitívneho

hodnotenia. Opakované negatívne hodnotenie pod určitú hranicu stanovenú zákonom by malo mať za následok stratu funkcie sudcu. Tí, ktorí nedokážu rozhodovať kvalitne a nestranné nemôžu byť sudcami.

Najvyššie súdne inštitúcie ako garanti nestrannosti

Presadzujeme zriadenie **Najvyššieho správneho súdu** a s tým súvisiacu **rekonštrukciu Najvyššieho súdu**, tak aby obe tieto inštitúcie garantovali predvídateľnosť a kvalitu rozhodovania súdnictva. Dôveryhodnosť takto vytvorených inštitúcií navrhujeme garantovať otvorenými výberovými konaniami na obsadenie miest sudcov pod kontrolou verejnosti. Pre súdny systém ako celok, najmä predvídateľnosť rozhodovania súdov je dôležité, aby takto vytvorené Najvyššie súdy sa plne koncentrovali na agendu zjednocovania súdnych rozhodnutí a rozhodovanie o mimoriadnych opravných prostriedkoch.

Ústavný súd nesmie rozhodovať podľa politických preferencií. Preto budeme presadzovať **zmenu funkčných období sudcov Ústavného súdu** tak, aby nemohla byť zvolená väčšina sudcov Ústavného súdu jednou politickou garnitúrou.

Efektívnosť súdov a súdneho konania

Chceme zrýchliť súdne konania, čo vyžaduje presadiť dobré **procesné pravidlá**, dobrú organizáciu práce na súde, kvalitné riadenie súdu. Naďalej presadzujeme využitie elektronickej komunikácie so súdom, rozšírenie možnosti používania formulárov a zjednodušených procesných postupov.

V riadení súdov zavedieme do praxe **manažérsky informačný systém** a vytvoríme podmienky na prijímanie kvalifikovaných a najmä kontrolovateľných rozhodnutí o použití prostriedkov zo štátneho rozpočtu učených na činnosť súdov.

Zo štatistík vyplýva, že kapacita justície je dostatočná, len kapacity nie sú rovnomerne rozložené a pridelené na jednotlivé súdy na Slovensku. Preto budeme presadzovať **transparentné rozdeľovanie zdrojov pre jednotlivé súdy** založené na vyhodnotení údajov z manažérského informačného systému. Tým vytvoríme podmienky na **kontrolovanie kvality organizácie práce na jednotlivých súdoch**. Na Slovensku nie je potrebné zvyšovať počet sudcov, ale vytvoriť podmienky pre zvýšenie mobility sudcu, okolo sudcu vytvoriť kvalitné tímy, využiť potenciál vyšších súdnych úradníkov na rozhodovanie v jednoduchších veciach a zlepšiť organizáciu práce na súdoch.

Konkurenciu považujeme za osvedčený motivačný faktor, ktorý môže pôsobiť aj medzi jednotlivými súdmi s využitím prestíže súdu. Preto navrhujeme, aby boli verejne prístupné nielen celoslovenské a krajové štatistiky súdov, ale aj štatistiky za jednotlivé súdy, vrátane vývoja výsledkov jednotlivých súdov spolu s hodnotením efektívnosti využitia pridelených prostriedkov a prijatých organizačných opatrení na jednotlivých súdoch.

Dostupnosť právnych služieb

Chceme **posilniť postavenie občana** v prístupe k spravodlivosti.

Centrum právnej pomoci považujeme za inštitúciu, ktorá môže efektívne zabezpečiť prístup k spravodlivosti aj pre nemajetných. Pokiaľ ide o koncept ďalšieho pôsobenia Centra právnej pomoci, prikláňame sa k **rozšíreniu poskytovania služieb na všetky oblasti práva** s negatívnym taxatívnym vymedzením niektorých oblastí (najmä oblasť trestného práva by bola vylúčená z pôsobnosti centra, pričom ale aj z trestného práva by ostala v pôsobnosti oblasť zastupovania práv poškodených v trestnom konaní). Takýmto spôsobom by nebolo limitované poskytovanie služieb predmetom sporu (samozrejme s výnimkou negatívne vymedzených oblastí), ale len majetkovými pomermi klienta. Vo vzťahu k majetkovým pomerom chceme namiesto jednej striktnej hranice materiálnej núdze stanoviť škálu hraníc s tým, že podľa úrovne materiálnej núdze bude stanovený rozsah participácie klienta na nákladoch poskytovanej služby. Dôraz chceme klásť na prevenciu. Naďalej predpokladáme spoluprácu s advokátmi, pokiaľ ide o zastupovanie na súde.

V súčasnosti, v čase trvale sa meniacej legislatívy, prístup k spravodlivosti bez spolupráce s advokátom nie je možný. Vzťah medzi klientom a advokátom je pritom charakteristický informačnou asymetriou v neprospech klienta. Preto chceme vytvoriť podmienky na to, aby každý občan mal možnosť poznať svoje **práva vo vzťahu k advokátovi**, a to pravidlá odmeňovania, povinnosti advokáta. Informáciu o špecializácii advokáta považujeme za súčasť minima informácií, ktoré by advokát mal byť povinný poskytnúť klientovi.

Boj proti korupcii

Návrhy SDKÚ-DS na riešenie problému korupcie a klientelizmu vychádzajú z tézy, že najefektívnejším nástrojom boja proti korupcii je **odstránenie priestoru pre korupciu**.

Opodstatnenosť konceptu potlačania korupcie odstránením jej základných príčin potvrdzujú prieskumy verejnej mienky, z ktorých vyplýva, že korupcia sa počas predchádzajúceho volebného obdobia (2002 – 2006) znížila v tých oblastiach, v ktorých sa uskutočnili štrukturálne a organizačné reformy a naopak, koncentruje sa predovšetkým tam, kde prevažuje dopyt po službe nad jej ponukou a zo sektorového hľadiska v tých sektoroch, v ktorých neprebehli alebo neboli dokončené reformy, t. j. v tých sektoroch, ktoré nefungujú. Preto miera znižovania korupcie v sektoroch zdravotníctva, justície, polície a školstva, ktoré sú z hľadiska vnímania korupcie považované za sektory s koncentráciou korupcie, je podmienená uskutočnením zmien v týchto sektoroch. Výsledkom bude nielen lepšie fungovanie, ale aj nižšia korupcia.

Vo všetkých sektoroch je priestorom pre korupciu akékoľvek nakladanie s majetkom štátu, štátne dotácie, špecificky dotácie, resp. poskytovanie zdrojov z eurofondov a verejné obstarávanie.

Za univerzálne nástroje na zníženie priestoru pre korupciu považujeme:

- jasné, vopred známe pravidlá,
- rozhodovanie na základe objektívnych kritérií (obmedzenie subjektívneho rozhodovania),
- transparentnosť rozhodovacích procesov umožňujúca verejnú kontrolu (prístup k informáciám, zverejňovanie informácií).

Považujeme za zásadne dôležité vytvárať **podmienky pre verejnú kontrolu verejnej správy**, preto budeme naďalej presadzovať maximálnu transparentnosť činnosti verejných orgánov a inštitúcií, aby princíp, „čo nie je tajné je verejné“, s ktorým bol v roku 2001 prijímaný zákon o slobodnom prístupe k informáciám, bol reálne naplňaný.

Pri nakladaní s majetkom štátu presadzujeme **transparentné, t. j. súťažné formy** nakladania s majetkom štátu (verejné súťaže, dražby). Akékoľvek nakladanie s majetkom štátu musí byť prístupné verejnej kontrole bez ohľadu na to či štát majetok predáva alebo prenája alebo či ide o verejné obstarávanie.

Presadzujeme **zverejnenie všetkých zmlúv**, ktoré sa týkajú použitia verejných financií a nakladania s majetkom štátu a samospráv na internete, s tým, že **účinnosť týchto zmlúv bude podmienená ich zverejnením**. Vytvoríme samostatnú internetovú stránku, na ktorej budú všetky zmluvy vrátane ich zmien a dodatkov zverejnené v užívateľsky priateľskom prostredí.

Presadzujeme, aby **všetky nenárokovateľné dotácie a príspevky poskytnuté z verejných zdrojov a ich príjemcovia boli zverejnené na internete**. Podmienkou poskytnutia akejkoľvek nenárokovateľnej dotácie a príspevku z verejných zdrojov bude súhlas prijímateľa so zverejnením. Aj nenárokovateľné dotácie by mali byť zverejňované na jednej internetovej stránke v užívateľsky priateľskom prostredí.

Presadzujeme **používanie súťažných metód verejného obstarávania**, vždy keď je to možné a aj v tých prípadoch, v ktorých to dnes nie je povinné (neprioritné služby). Podporujeme zavedenie **elektronických aukcií** ako povinnej formy obstarávania vždy, keď je to možné.

Zabezpečíme, aby sa verejného obstarávania a iných zmluvných vzťahov so štátom, ako aj s podnikmi, v ktorých má štát majetkovú účasť a so samosprávami nemohli zúčastňovať firmy, ktorých vlastníci nie sú identifikovateľní.

Podporujeme **spoločné verejné obstarávanie**. V súvislosti so spoločným verejným obstarávaním je potrebné určiť komodity, pri ktorých je spoločné verejné obstarávanie použiteľné a osobitne sa zamerať na transparentnosť procesu obstarávania a vyriešenie konfliktu záujmov pri rozhodovaní v procese verejného obstarávania.

Navrhujeme zaviesť pre oblasť štátnej správy **štandardy pre obstarávanie bežne používaných tovarov** (ako má vyzerať kancelária úradníka, vyššieho súdneho úradníka, aké parametre má mať auto, atď.)

Posilníme kontrolu verejného obstarávania. Úrad pre verejné obstarávanie (ktorý navrhujeme zlúčiť s Protimonopolným úradom) musí byť aktívny, musí chrániť verejný záujem a skutočne nestranné a prísne kontrolovať verejné obstarávanie. Vyčleníme prostriedky na to, aby úrad mohol zaplatiť špičkových odborníkov, ale musíme mať istotu nestrannosti a kvality jeho vedenia. Tú navrhujeme zabezpečiť podľa vzoru Protimonopolného úradu tým, že vytvoríme Radu pre verejné obstarávanie zloženú zo špičkových odborníkov. Súčasne navrhujeme, aby aj na jednotlivých ministerstvách vznikli obdobné rady, aby v obstarávaníach za milióny Eur kontrolovali vopred zadanie verejného obstarávania.

Po finančnej decentralizácii sa problém **korupcie v samospráve** stáva stále dôležitejším. Vnímame tento problém, a aj na úrovni samosprávy chceme presadzovať zavádzanie štandardných nástrojov predchádzania korupcie v samospráve rovnako ako v štátnej správe, ako aj:

- rozšírením priestoru pre verejnú kontrolu činnosti obce, okruh povinne zverejňovaných informácií obcou by mal byť stanovený v zákone,

- odstránením subjektívneho rozhodovania všade tam, kde to je možné (za osobitný priestor pre korupciu možno považovať niektoré oblasti rozhodovania, ako napríklad rozhodovanie vo veciach stavebného zákona, územné rozhodovanie, rozhodovanie o pokutách, čierne stavby) a zverejňovaním rozhodnutí orgánov samosprávy,
- podporou účasti občanov na rozhodovacích procesoch, ktorá zahŕňa nielen účasť občanov v správnych konaniach, ale napr. aj pripomienkovanie návrhov všeobecne záväzných nariadení (VZN) na úrovni obce obdobne ako na celorepublikovej úrovni, organizovanie verejných zhromaždení občanov k niektorým témam, apod.

SDKÚ-DS si je vedomá toho, že rovnako ako prevencia je dôležitá aj jej efektívnosť postihovania korupcie, t.j. zvýšenie rizika, že korupcia bude odhalená a potrestaná. Na Slovensku máme v zásade štandardné právne prostredie pre odhaľovanie a trestanie korupcie posilnené existenciou špeciálnych inštitúcií. Budeme presadzovať posilnenie ich kapacít, najmä na úrovni policajného orgánu pre boj s korupciou.

Vnímame, že dôvera občanov v politiku a politikov je nízka. Preto považujeme za svoju povinnosť snažiť sa o to, aby občania získali väčšiu dôveru v politikov a politický systém.

Preto **zásadne obmedzíme imunitu poslancov**. Výrazne obmedzíme imunitu poslancov NR SR – imunita sa bude vzťahovať už iba na výroky poslancov na pôde NR SR. Úplne zrušíme priestupkovú imunitu poslancov. Poslanci budú za priestupky trestaní úplne rovnako ako každý občan.

Budeme tiež presadzovať, aby **majetkové priznania verejných funkcionárov** mali takú podobu, ktorá skutočne poskytne informácie o ich majetkových pomeroch, tak aby sa dalo skontrolovať, či majetkový prírastok verejného funkcionára zodpovedá jeho príjmom z verejnej funkcie. V takejto podobe aj budeme presadzovať zverejnenie majetkových priznaní.